

A Lloyd-palota omló romjai.

Írta: Lengyel Géza

Az öregedő Arany János az Akadémia ablakából nézte az alatta nyüzsgő dínnyepiacot, s erről a vásárról írta halhatatlan versei közötti talán nem a legnevezetesebb, de a legmegkapóbbak s a legszebben muzsikálók egyikét, ezekkel a kezdő sorokkal:

*Gyékényes, abroncsos alföldi szekér,
Honnan cipel a sors — s e három egér?
Hoztál-e pirosló új búza-magot?
Mezők üde lelkét: friss széna-szagot?*

Kár, hogy nem énekelte s örökítette meg így a pesti Lánchídfőt övező térnek akkor még érintetlen szépségeit, melyek azóta, emberi értelmetlenség s háborús gonoszság következtében szinte teljesen eltűntek. Bár az Akadémiától egész sor a század-
eleji Pest válogatottan szép épületeiből. Az innenső sarkon az Európa-szálloda, később a főkapitányság — törmelékeit most hordják el. Lezárta a sort a Fürdő-utca sarkán, a Diana-fürdő finom homlokzata — ez helyet adott egy jellegzetesen parvenü banképületnek, mellyel versenyre kél nagyotakarás és cifrázkodás dolgában a Gresham.

Szemben az Akadémiával, a tér végén a Lloyd-palota néven ismeretes kétemeletes ház. Ennek háború-rombolta maradványait szintén most takarítják. Még áll a térre néző homlokzat imponáló oszlopsorával; kora építészetének legsikerültebbjei közé tartozik; példaadó arányában, egyszerűségében s monumentalitásában is. Földszintjének zömök árkád-pillérei hat karsú, kanülírozott testű, csigás jóniai fejű oszlopot tartanak. Ezeknek eredetileg szabadon álló közeit később beüvegezték s e művellet ellen tiltakoztak, akiknek már akkortól kezdve keves és szerény művész emlékeink eredeti módon való fenntartásához.

Hiába tiltakoztak: akik az oszlopok mögött kártya és szivarfüst atmoszférájában intézték az ország sorsát, azoknak a szabad levegő légvonalot, betegséget jelentett s a köfalak előtt megkövetelték és megvédték az üveg-falat.

Nevezetes központja volt évtizedeken át a politikai életnek ez a hely. Itt tanyázott a szabadelvűnek nevezett párt, itt gyűltek össze kaszinóznai Tisza Kálmán hívei, innen kormányozta Magyarországot a dzsentrinek az a része, mely születte előnyeihez megszerezte még a képviselői mandátum, vagy a főispáni kinevezés privilégiumát is. (Még előbb, a forradalmat megelőzően, ha jól tudom, Széchenyi István Nemzeti Kaszinója is ideiglenes hajlékot ebben az épületben kapott, melyet eredetileg, körülbelül százhusz évvel ezelőtt, a pesti Kereskedők Társulata emeltetett.) Régebbi múltjának emlékei feledésbe merülvén, oszlopsorára feltékelve, a szabadelvű pártkör mozgalmas éveire emlékezik az idősebb nemzedék. A múlt század harmadik negyedének egyik divatos művésze megfestette a nevezetes tarokkpartit, melynek főalakja Tisza Kálmán s rajta van Mikszáth is, a kor krónikása, hűséges párttag, akiről csak később vették észre, mily teleplező kitéréseket végített a rendszert s vezetőit ünneplő sorai közé. Mikszáth megbecsült, dédelgetett író-primadonnája volt a századvég nagy, gazdag, elterjedt újságjának, mely kitűnő nevek s köztük valóban jeles írók műveit végítette naponként a zurnalisztika legszelejtesebb termékeivel s ezzel — a selejtes termékkel — szerzett oly nagy olvasóközönséget. Jellemző a korra, a lapvállalatra s publikumára is, hogy amikor Mikszáth otthagya őket, mert maga alapított s

rövid életű — hírlapot, a politikai karcolatok változatlanul ugyanazon a helyen, ugyanazzal a tipográfiával jelentek meg, csupán szerzőjük volt Mikszáth Kálmán helyett egy hőbeszédű, locsogó újságíró, akinek neve, emléke rég a feledésé; a lap édes közönsége észre sem vette a változást.

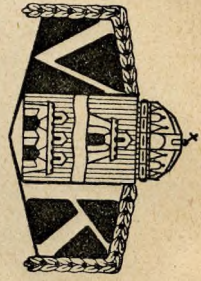
Mikszáth valódi jelentőségét kora alig ismerte fel. (Talán ennek köszönhető zavartalan népszerűségét.) Akik nem értékelték, ami benne a maradandóan nagy író jellemzi, akik nem vették észre gyanakvását és szaliróját: azokat is elragadta a bőven s oly üdítő természetességgel ömlő elbeszélő hang: ritka adománya az isteneknek. Fénykora, bőtermő ideje egybeesik a Lloyd-klub virágzásával, hol, nem kétséges, jól és otthon érezte magát; bár szemé nyitva volt. A társaság látszólag gondtalan és magabiztos, de kártya és csevegés közben ki-ki igyekszik a maga kis pecsenyét megspórolni. Állás, kinevezés, jöccencia; kicsiny és nagy üzletek előkészítése. Ahogyan múltak az évek, növekszik az alparibb jellegű párttagok többsége. Még a kiegyezés s Deákéknak Tisza Kálmán pártjával való fúziója után is képviselve volt a régibb nemzedék, most már fáradtan, „kiegyezetlen”, de, egykor mégis forradalmár, liberális a szó jobb értelmében és aufklerista; volt emigránsok, köztük külföldön sokoldalú tudást és nagy műveltséget szerzett férfiak. Ezek lassankint előregedtek, kihaltak s a kormánypárt jellegét zavartalanul a vidéki szolgabírák adták meg. Tisza István, a későbbi vezér bizalmas társasága tanultság, értelem, sőt „üriemberi” magatartás szempontjából is a leggyengébb tagokból állt. Köztük társtalanul ödöngött az akkori értelemben veendő progresszióknak egy-egy híve, mint például Várady Zsigmond, Nagyváradon jeles fiskális és szónok, akit betegség, talán családi meg hasonlás és nem utolsósorban politikai kételkedés sodort az öngyilkosságba.

Mikor a koalíciós „ellenzék” néhány évi kormányzása után Tiszák újra uralomra kerültek, átköltöztek a régi klubhelyiségből a Károly-kör-útra. Csak a háború után helyezkedett el újra, szerény méretek között, a régi házban a „Tisza István Kör”. Ennek öreg urai eleinte mintha némi ellenzéki szellemet mutáltak volna a Horthy-rezsimmel, nevezetesen a fehér terrorral szemben. Ez az enyhe haragszóm-rád azonban csakhamar megszűnt. A konszolidáció teljesen maga mellett találta a Tisza-híveket; valóban össze is tartóztak. A Horthy-tábor aktív tagjai pedig egyre nagyobb számban fedezték fel Tisza-imádatukat; gondolom, Gömbös Gyula is tagja volt a körnek.

Politikailag a Tisza-kör annyit sem jelentett, mint az épület-romnak ma még meglévő része; — de hozzá hasonlítható. Magában álló homlokzat, kulissza; mögötte romok, törmelék, üresség. A Tisza-pártból azonban ez a kulissza is elpusztult s méltán. S nagy különbség, hogy maga az épület méltó lett volna a megóvásra s az, ami még áll belőle, a lendületes oszlopsor, erőteljes szépséget sugároz s alkotója bölcsességét. Ez az alkotó, Hild József, a múlt század elejének Pestjéi klasszicizáló formákkal, tökéletesen „sachlich” épületekkel gazdagító mestereknek már második nemzedékéhez tartozott. Apja, Hild János is neves építőmester, a „Zeumol” tervező nagyszerű Póhock Milyenk korársat város-

rendezési gondolataival is kiváló. Hild József, a fiú maga a lipótvárosi „bazilika” első tervpályázatának nyertesé, rendkívül termékeny művész. Nagy része volt abban, hogy a Lánchíd s a Lloyd-palota tere, a későbbi Ferenc József-tér, a múlt század elején abban a hangulatban, egységes nyugodt és tartózkodó formában alakult, ahogyan részben régi képekről, részben még személyes tapasztalatból ismertük. Az Akadémia már egy kissé későbbi s nagyratörőbb neo-renaiszance épület. A tér két újabb palotáját — a régi szép házak feláldozásával épültek — nyugtalanság és féktelen hivalkodás jellemzi. A főkapitányság; rom; a dérék múltból már csak a Lloyd-palota oszlopsoros homlokzata maradt, s aki tudja, hogy a múlt század első harmadában nálunk honos építőművészet alapelvei összhangban állanak a célszerűség, anyagszerűség mértéktartás azon irányító gondolataival, amelyek — sok évtizedes eltévelyedés, keresés, habozás után — a ma modernnek mondott architektúrát jellemzik; az bizonyára nem találja bizarrnak azt az elképzelést, amelyet úgy lehetne kifejezni: vajjon nem kelleuc-e ehhez az értékes gombhoz megfelelő kabátot varrni. Vagyis megtartani a művészi tekintetben jó kor szép emlékét s hozzá idomítani azt az építményt, melyet mögötte majd kétségen kívül va-

Közp. nyomt. XX. cs. 23. sz.

Budapestre vonatkozó újságcikkek				Osztatlyozás	
Szerző:	Lengyel Géza	Idő	1948	425,2	
Cím:	A Lloyd-palota omló romjai	Személy			
Forrás:	Kalocsai	Hel			
(Hely)	1948 aug. 12.	(Köt. v. füz.)			
(Idő)		(Oldal)			

la mely közület fog emenni. A művészek történetében az eljárás éppen nem szokatlan (A velencei Szent Márk-templom néhány évtizede leomlott harangtornyát — a példa kedvéért említém, — eredeti alakjában újraépítették.) Természetes, hogy ilyen kényes és nem mindennapi feladat helyes megoldását csak pályázat segítségével lehetne remélni s a pályázaton, éppoly magától értetődően, csak azok a művészek vennének részt, akiknek kedvük és hozzáértésük van klasszicizáló formákkal összeegyeztetni a jelen igényeit. Igaz művész számára — hajlama válogatja — nem méltatlan penzum. S talán bizonyítéka volna annak, hogy a demokrácia a múltból is jobban megbecsüli azt, amit érdemes, mint az elmuló évtizedeknek szellemiekben is oly barbár pusztítóit.